

Livsmedels- kontrollens fuskarbete 2024

start.stockholm

Innehåll

Livsmedelskontrollens arbete med livsmedelsfusk.....	3
Arbete med livsmedelsfusk 2024	3
Lokal närvaro	3
Samarbete inom Stockholm Stad	4
<i>Krogkontroll</i>	<i>4</i>
<i>Stadens projekt "Samordnad tillsyn".....</i>	<i>4</i>
Ärenden med fokus på livsmedelsfusk	5
<i>Antal hanterade ärende och sanktioner.....</i>	<i>5</i>
<i>Jordgubbsärende.....</i>	<i>5</i>
<i>Provtagningar</i>	<i>6</i>
<i>Övertagande av ordinarie kontroller</i>	<i>9</i>
<i>Hanterade klagomål</i>	<i>9</i>
<i>Samarbete inom EU</i>	<i>9</i>
Övriga arbeten som planerats och genomförts	10
<i>Statliga utredningen om livsmedelsfusk</i>	<i>10</i>
<i>Utbildning.....</i>	<i>10</i>
<i>Presentation för SLU veterinärprogrammet.....</i>	<i>10</i>
<i>Studiebesök.....</i>	<i>10</i>
<i>Hjälp till andra kommuner och myndigheter</i>	<i>11</i>

Livsmedelskontrollens arbete med livsmedelsfusk

Arbetet med livsmedelsfusk på miljöförvaltningen utförs av en särskild arbetsgrupp som består av fyra inspektörer.

Arbetsgruppens uppdrag grundas på kraven i nya kontrollförordningen 625/1017 artikel 9.2.

”De behöriga myndigheterna ska utföra offentliga kontroller regelbundet och med lämplig riskbaserad frekvens för att identifiera eventuella avsiktliga överträdelser (...) som begåtts genom bedrägligt eller vilseledande agerande (...).”

Fuskgruppen tar emot, bedömer och utreder ärenden som gäller misstänkt livsmedelsbedrägeri (reaktivt arbete). Ärenden som gäller misstänkt fusk kan initieras utifrån eller uppkomma internt i samband med kontroll av livsmedelsverksamheter.

Fuskgruppen tar även över den ordinarie kontrollen på vissa objekt i syfte att upptäcka, stävja och motverka livsmedelsbedrägerier (proaktivt arbete). En särskild checklista uppdateras. Arbetsgruppen planerar och genomför projekt och provtagning som en del av det proaktiva arbetet. Eventuellt projekt beslutas av gruppen tillsammans med ansvarig enhetschef.

Fuskgruppen medverkar och utvecklar samverkan i gemensamma myndighetsinsatser som organiseras av andra myndigheter såsom Tullverket, Polismyndigheten samt stadens samordnade tillsyn.

Arbete med livsmedelsfusk 2024

Lokal närvaro

Arbetsgruppen har haft en hög närvaro i stadens fokusområden, dels genom krogkontroller och dels genom planerade kontroller och klagomål, så att människorna som bor och driver livsmedelsverksamheter där ska känna igen gruppmedlemmarna. Detta skapar ett förtroende och igenkännande till arbetsgruppen vilket i sin tur leder till att människorna i områdena vågar prata med arbetsgruppen, vilket har bidragit till ett betydligt lättare arbete. Det är en del av ett förebyggande arbete som:

- Bygger tillit
- Ger motiverande samtal om registrering av hemverksamheter (privatpersoner som bakar och säljer svart)
- Ger möjlighet till att följa utveckling eller upptäcka nytillkomna verksamheter i ett visst område
- Hittar oregistrerade verksamheter

- Bidrar till kommunikation med livsmedelsföretagarna i områdena

Samarbete inom Stockholm Stad

Krogkontroll

Krogkontroll är sedan tjugo år tillbaka, en etablerad samordnad tillsyn mellan Stockholm Stad och lokala polisområden. Kontrollerna sker med närvaro av polisen för att myndigheterna ska kunna arbeta tryggt då kontrollerna vanligen sker på helger och sena kvällar.

Under 2024 skedde 120 livsmedelskontroller vid 23 krogkontrollstillfällen i följande polisområden, Globen, Skärholmen, Farsta, Järva (X-ray, krogkontroll i utsatta områden), Södermalm (arbetslivskriminalitet "Krogslant") och Vällingby.

Från Staden är livsmedelskontrollen (Miljöförvaltningen) och alkoholtillstånd (Socialförvaltningen) alltid närvarande men även andra förvaltningar med tillsyn kan vara närvarande som brandförsvaret (Stor Stockholms Brandförsvaret), markupplåtelse (Trafikkontoret) och olovliga boenden och bygglov (Stadsbyggnadskontoret).

I Järvaområdet tillämpar arbetsgruppen en nära samverkan med polisen för att motverka den kriminalitet som har en negativ påverkan på lokalsamhället, exempelvis kriminella nätverk och ekonomisk brottslighet. Arbetsgruppen och polisen tipsar varandra och hjälper även andra myndigheter, som till exempel Arbetsförmedlingen, Skatteverket och Arbetsmiljöverket.

Stadens projekt "Samordnad tillsyn"

Projektet "Samordnad tillsyn" syftar till att förebygga brott, främja sund konkurrens och öka tryggheten genom att samordna stadens tillsynsarbete där kartläggningen pekar på vissa riskfaktorer. Målet är en effektiv stadsövergripande metod och ett arbetssätt som skapar förutsättningar för samordningen.

Under sensommar och hösten 2024 har arbetsgruppen närvarat vid stadens egna projekt "Samordnad tillsyn". Insatserna var inriktad på Årsta partihallar, ett område med många grossister och stor genomströmning. Insatserna gjordes i ett "lärande" syfte för projektet med samverkan inom stadens egna förvaltningar. Vid vissa av insatserna var även andra myndigheter inbjudna och närvarande.

Total närvarade arbetsgruppen vid fyra insatser i Årsta partihallar samt vid en insats på Hötorget för att kontrollera torghandlare.

Ärenden med fokus på livsmedelsfusk

Antal hanterade ärende och sanktioner

2024 hanterades och utreddes totalt 102 stycken ärenden inom kategori livsmedelsfusk av arbetsgruppen. Ärendena är bland annat inkomna klagomål, planerade och oplanerade kontroller, samordnad tillsyn, assistans till andra kommuner och tips från polisen.

Av dessa ärenden upprättades följande sanktioner mot livsmedelsverksamheter som bröt mot livsmedelslagstiftningen:

- 9 föreläggande vara 2 föreläggande med vite á 20 000 kr
- 17 förbud varav 14 förbud med vite på totalt 481 000 kr. De största beloppen nedan:
 - Ett förbud med vite på 200 000 kr lades på att stoppat försäljning av en stor mängd kaffe från en oregistrerad leverantör.
 - Ett förbud med vite på 100 000 kr lades på ris med bekämpningsmedel över gränsvärden.
 - Ett förbud med vite på 50 000 kr lades på öppen hantering animalier hos en grossist som saknade rätt förutsättningar.
- 3 omhändertagande av livsmedel (importförbudna livsmedel, kött utan spårbarhet)
- 2 anmälan om utdömande av vite á 20 000 kr

Jordgubbsärende

Ett återkommande problem är jordgubbar som säljs som svenska, men som har ett annat ursprung. Under sommaren 2024 inkom ett klagomål gällande ursprung på jordgubbar och livsmedelskontrollen inledde en granskning av en verksamhet som saluförde jordgubbar på flera adresser i staden. Utredningen visade att jordgubbarna är utländska, trots att de såldes som svenska.

Det visade sig även att verksamheten ej var registrerad som livsmedelsverksamhet. I övrigt var tillstånd från polisen i sin ordning likaså tillstånd om markupplåtelse.

Förvaltningen har genom projektet ”samordnad tillsyn” inlett en översyn av rutinerna tillsammans med Trafikkontoret för att säkerställa att tex torghandlare som använder stadens mark är registrerade livsmedelsanläggningar.

Provtagningar

Under 2024 genomfördes följande provtagningar för att verifiera redlighet.

Kalix Ljörom äkthet

Kalix Ljörom är en produkt som har en skyddad ursprungsbeteckning (SUB), vilket är en EU-stadgad ursprungsmärkning av livsmedel. Kalix Ljörom har ett betydligt högre pris än andra liknande romprodukter, vilket kan innebära en risk att den byts ut mot en billigare råvara. Kalix Ljörom skördas under en kort period från slutet av september till oktober. Proverna inhämtades från manuella fiskdiskar (försäljning till slutkonsument över disk), under ett litet tidsfönster då det kan tänkas vara brist på Kalix Ljörom på marknaden.

Arbetsgruppen inhämtade 5 prover för isotopanalys på Kalixljörom i syfte att kontrollera redlighet. Alla prover var utan avvikelser.

Otillåten behandling av tonfisk

Tonfisk har länge varit föremål för livsmedelsfusk där man olagligt förändrar färgen på fiskköttet genom att behandla med vegetabiliska extrakt eller kolmonoxid. Naturligt röd färg på tonfisk är en färskhetsindikator. Fusket med tonfisk i EU beräknades 2018 till 200 miljoner euro per år.

Detta projekt initierades av Livsmedelsverket, operativt mål 14, där målet var att undersöka efterlevnaden av regler gällande färsk tonfisk på den svenska marknaden, samt öka kunskapen inom området för kommuner med tillsynsansvar och även för livsmedelsföretagare. Projektet genomfördes genom att granska märkning, spårbarhet, visuell undersökning och provtagning av produkterna.

Tonfisk med röd färg betingar ett högre pris än brunfärgad tonfisk som ofta går till konservindustrin. Den konstgjort röda färgen kan maskera försämringar av fisken vilket kan leda till bakterietillväxt och att histamin bildas. En histaminförgiftning är akut med magsmärtor, kräkningar och diarré det kan även bildas carcinogena ämnen.

Arbetsgruppen inhämtade 5 prover på tonfisk från grossister Stockholm Stad som skickades på analys. Alla prover var utan avvikelser.

Bekämpningsmedel i ris

Under perioden, oktober 2023 och mars 2024, har Tullmyndigheterna i Finland, Estland, svensk gränskontroll samt

miljöförvaltningen i Stockholm, genomfört analyser av ris som importerats av en grossist i Stockholm Stad. Det har konstaterats överstigande nivåer av bekämpningsmedel på partier av ris. Arbetsgruppen tog över den ordinarie planerade kontrollen av en importör/grossist av ris på grund av ett flertal pågående klagomål. Planering inför fortsatt handläggning och kommande utredande kontroller strukturerades upp där fokus främst låg på hälsoriskerna.

Vid en inspektion tog miljöförvaltningen tre stickprov på ris för analys av bekämpningsmedel. Två av tre prover innehöll bekämpningsmedelsrester över EU-gränsvärden. Ett förbud vid vite att släppa ut ris på marknaden som innehåller bekämpningsmedelsrester över EU-gränsvärden delgavs verksamheten. Beslutet förenades med ett löpande vite på 100 000 kr för varje batch ris som miljö- och hälsoskyddsmyndigheten konstaterar innehåller bekämpningsmedel över EU:s gränsvärden, med hänsyn tagen till mätosäkerhet.

Förbudet har haft effekt och möjliggör att kontrollen kan gå vidare till andra lagstiftningsområden hos företaget. Miljöförvaltningen i Stockholm, tog totalt 6 prover på bekämpningsmedel i ris på detta företag under 2024, utöver det som togs av Gränskontrollen.

Importförbjudna kakor

Vid en planerad kontroll av en butik i Kista, påträffades en stor mängd kakor från Iran. Enligt butiken var detta traditionellt finare kakor som äts vid festliga tillfällen/högtider. Kakburkarna saknade svensk märkning, dock framgick det på vissa burkar som hade en översatt etikett på tyska, att kakorna inte innehöll animaliska ingredienser. På en av burkarna saknades den tysköversatta etiketten och den ursprungliga texten på burken var läsbar. Enligt denna text, på persiska fanns både mjölk och ägg deklarerat som ingredienser i kakorna.

Affärsinnehavaren kontaktar direkt den tyska importören som berättar att det som står på de tyska etiketterna stämmer och att kakorna inte innehåller ägg eller mjölk. Förklaringen kändes orimlig då det stod klart och tydligt på originalspråket. Det antogs att den tysköversatta texten var felaktig. Varken ägg eller mjölkprodukter får tas in till EU från Iran, importförbjudna varor/ingredienser.

Kakorna sändes iväg på provtagning för att få klarhet i deras ingredienser. Analysen visade att både ägg och mjölk fanns i kakorna. Kakorna omhändertogs för destruktions. AAC (Administrative Assistance and Cooperation) upprättas som senare blir ett RASFF (Rapid Alert System for Food and Feed). Läs mer under rubriken *Samarbete inom EU*.

Ostämplade ägg

Vid ett flertal tillfällen under 2024, vanligtvis i mindre butiker och restauranger, har ostämplade ägg påträffats. I Sverige får en mindre mängd ostämplade ägg säljas i direkt anslutning till där äggen produceras och till slutkonsument. De får inte säljas till butik eller restaurang. Alla andra ägg, svenska och utländska, ska ha gått igenom ett äggpackeri och vara stämplade och spårbara för att få användas på restaurang eller säljas i butik.

Vid kontroller där dessa ägg påträffas, sker en begäran att få se faktura eller följesedel på äggen. Mestadels kan inte spårbarhet ges på dessa ägg och inget svar har kunnat ges på frågan om vem som levererat äggen. De flesta verksamheter som mottagit dessa ägg, har samma förklaring och därför kan det antas att verksamheterna sannolikt vet vem som levererar äggen och vill skydda leverantören.

Då äggen saknar stämpling och ingen spårbarhet fanns, har de högst troligen inte genomgått någon slags kontroll och kan därmed riskera att sprida smitta så som Salmonella och göra människor sjuka. De ostämplade äggen omhändertogs för destruktions.

Salmonellatest på ägg

Sedan Ukrainakriget bröt ut har vissa ukrainska livsmedel fått tullåttnader när de tas in över gränsen till EU. Med anledning av detta, har mycket stora mängder ukrainska ägg importerats och sålts vidare till affärer och restauranger. De ukrainska äggen är betydligt billigare än de svenska och finska äggen som finns på marknaden. Alla ägg som säljs i Sverige ska vara salmonellafria enligt lagstiftning.

Under hösten 2024 kom rapporter om att människor blivit smittade av salmonella genom ägg och att den salmonellakontrollen som skulle gjorts i Ukraina sannolikt inte utförts på ett korrekt sätt eller inte alls, trots medföljande dokumentation som visade på salmonellagaranti. Kommersiella fjäderfän (avelsdjur, slaktkycklingar, värphöns och kalkoner) kontrolleras under uppfödning och produktion genom regelbundna miljöprovtagningar/avföringsprover. Salmonella är svårt att hitta i själva äggen.

Arbetsgruppen valde dock ändå att sända de smutsiga ukrainska äggen på provtagning och begärde att provtagningen av äggen skulle ske efter krossning av de smutsiga skalerna. Oberoende av detta visade analysen inte någon påvisad salmonella i de analyserade äggen.

Uppföljning av provtagning av kryddor från 2023

Under hösten 2023 genomfördes äkthetsanalys på svartpeppar tillsammans med arbetsgruppen Grossist, för att utreda eventuell utblandning i kryddor. Av 6 analyser, var 1 prov avvikande, från grossist i annan kommun (Upplands-Bro). Våren 2024 lämnades alla detaljer inklusive mallar på texter, för vidarehantering till berörd kommun.

Övertagande av ordinarie kontroller

Under 2024 valdes 25 verksamheter ut från livsmedelskontrollen register på grund av historik, nätverk med andra bolag som haft misstanke om bedrägerier för att inspekteras av arbetsgruppen. Gruppen hann med 15 kontroller av dessa bland annat på grund av en skjutning i Skärholmen som skedde under arbetsgruppens vistelse där och arbetet fick avbrytas, arbetsgruppen har behövt prioritera att vara med vid andra insatser inom samordnad tillsyn och en medlem slutade under hösten 2024.

Hanterade klagomål

Inkomna klagomål, kommer till största delen från allmänheten, internt inom staden, från andra kommuner eller andra myndigheter. Dessa bedöms utifrån ramen - är det avsiktliga överträdelser av livsmedelslagstiftningen som kan vilseleda konsumenter och som görs för ekonomisk vinning. Inkomna klagomål som bedöms att de inte ska utredas vidare av arbetsgruppen skickas tillbaka och hanteras enligt avdelningen för livsmedelskontrollens rutiner.

Under 2024 har 32 stycken inkomna klagomål hanterats av arbetsgruppen.

Samarbete inom EU

Ärenden som lyfts till EU och deras utfall:

- Ett RASFF- Rapid Alert System for Food and Feed (hälsofara) för kakor med ej deklarerade allergener (ägg och mjölk). På den ursprungliga livsmedelsinformationen framgick det att kakorna innehöll ägg och mjölk. Detta har utelämnats på den påklustrade etiketten på svenska. Mjölk och ägg är importförbjudna livsmedel från Iran, vilket var det tillverkade landet av kakorna. Detta RASFF blev även markerad "fusk- food fraud" av kommissionen.
- Flertal AAC-meddelanden gällande brister i märkning av livsmedel, där ansvarigt företag finns i en annan medlemsstat än Sverige och frågan var tillräcklig viktig att skickas vidare. Administrative Assistance and Cooperation

(AAC) är ett kommunikationssystem där förfrågningar och information lämnas till andra EU-länder när en avvikelse från lagstiftningen finns som inte innebär en direkt eller indirekt risk för hälsan.

Övriga arbeten som planerats och genomförts

Statliga utredningen om livsmedelsfusk

Under september och oktober månad bidrog arbetsgruppen med analys och idéer till remissen om den statliga utredningen om livsmedelsfusk ”Stärkt kontroll av fusk i livsmedelskedjan SOU 2024:44”.

Utbildning

En medlem i arbetsgruppen gick steg 2 av Brottsförebyggande arbete, en utbildning från Brottsförebyggande rådet (BRÅ). Syftet med utbildningen är att lära sig om centrala begrepp inom brottsförebyggande arbete, lära sig hur en orsaksanalys genomförs samt identifiera behov av samverkan samt förutsättningar för samverkan inom det egna yrkesområdet. Litteraturen gällde främst kriminologi och exempel på lyckade projekt och samverkansupplägg samt rapporter och strategiska dokument från regeringen samt myndigheter. Inlämningsuppgifterna var kopplade till att skapa en kartläggning och en lägesbild inom sitt yrkesområde med fokus på den kommunala brottsförebyggande arbetet.

Presentation för SLU veterinärprogrammet

I mars 2024 var två medlemmar från arbetsgruppen på SLU för att föreläsa om fusk i livsmedelskedjan för veterinärstudenter. Föreläsningen fokuserade på lagkrav för animaliska produkter, om bakgrund till livsmedelsbedrägerier och hur dessa kan avslöjas, aktuella ärenden inom staden samt hur internationellt samarbete kan bidra till att lösa svåra ärenden.

Studiebesök

Den 13–14 maj 2024 åkte arbetsgruppen på ett studiebesök till Hamburg i Tyskland. Syftet var att utbyta kunskap och knyta kontakt med ett annat EU medlemsland som arbetar mot livsmedelsfusk och är snarlikt organiserade som Sverige. Följande myndigheter och anläggningar besöktes:

- Ministry of Justice and Consumer Protection Hamburg, Department of Food Safety and Veterinary services, Officer for Food crime and Food Waste
- Officiella laboratoriet - Institut für Hygiene und Umwelt
- Gränsstationen i Hamburgs Hamn - Veterinary and Import Office - Authority for Justice and Consumer Protection.
- Fischmarkt Hamburg-Altona – en grossistmarknad för fiskeriprodukter som kontrolleras av veterinärer
- Grossist som säljer levande humrar

Vad tog arbetsgruppen med sig från Tyskland som har hjälpt oss att utveckla det egna fuskarbetet:

- konkreta förslag på provtagningsprojekt som Tyskland genomfört eller tips på livsmedel som de har sett att det fuskas med
- hur hamnen fungerar / gränskontroll och ansvarsfördelning mellan GKS (gränskontrollstation) och kommun
- utmaningar med fiskhandel och grossister (lokaler, snabb försäljning mm.)

Arbetsgruppens reflektioner/slutsatser från studiebesöket:

- Gränskontrollen är dörren in till EU:s inre (fria) marknad – det är mycket som deklarerats fel och därmed inte gränskontrolleras
- Gränskontrollen i Hamburg har jobbat länge med fusk – plomberade containrar ingen garanti för att ingen varit inne. Även fusk med dokument; vikt avvikelser, antal förpackningar och felaktig märkning
- Samarbetet med deras officiella laboratorium bidrar till en mer effektiv kontroll och möjliggör mer provtagning
- Ett brett nätverk hjälper till i fuskarbetet
- Studiebesöket bidrog till ett bredare kontaktnät, inspiration om olika provtagningsprojekt och framtida samarbeten.
- Finns många likheter mellan Sverige och Tyskland vad gäller låga straff och höga vinster. Livsmedelsbrott har tyvärr låg prioritet
- Få personer som arbetar med livsmedelsfusk även i Tyskland

Hjälp till andra kommuner och myndigheter

Kontakt med andra kommuner är ytterst viktigt för arbetsgruppen och har genom åren genererat ett brett kontaktnät, livsmedelsinspektörer emellan. Detta nätverk hjälper varandra i olika frågor som gäller en gemensam sak - livsmedelsfusk.

Livsmedelsfuskarna håller sig inte inom en kommun utan har hela Sverige som bas.

Fuskgruppen har ett löpande samarbete nationellt med framförallt Malmö, Örebro och Göteborg, men även inom länet med Botkyrka och Södertälje. Kontakten med andra kommuner är särskilt viktigt i samband med att dokumentation ska verifieras. Det handlar ofta om att kontrollera att fakturor och följesedlar stämmer.

Stockholm Stad bidrar dels med sin kompetens och erfarenheter från en stor kommun, men även med exempel på mallar för olika beslut samt tips på vad som kan göras i olika situationer såsom vid förbud, viten, omhändertaganden etc. Vidare har detta breda nätverk lett till att det även har blivit lättare att samarbeta mellan kommunerna för att komma åt fuskarna.

Det kan handla om att hjälpa varandra med att:

- leta livsmedelsvaror i butik, restaurang eller hos grossister med säten i flera kommuner
- göra spårbarhetskontroll på ett visst livsmedel hos grossist som sålt sina varor till en annan kommun
- få hjälp att kontrollera att fakturor eller följesedlar är korrekta eller har justerats för att få olagliga varor utan spårbarhet att se lagliga ut
- överlämning av erfarenhet gällande verksamhet som avregistrerat sig i en kommun till den kommun de flyttar till